

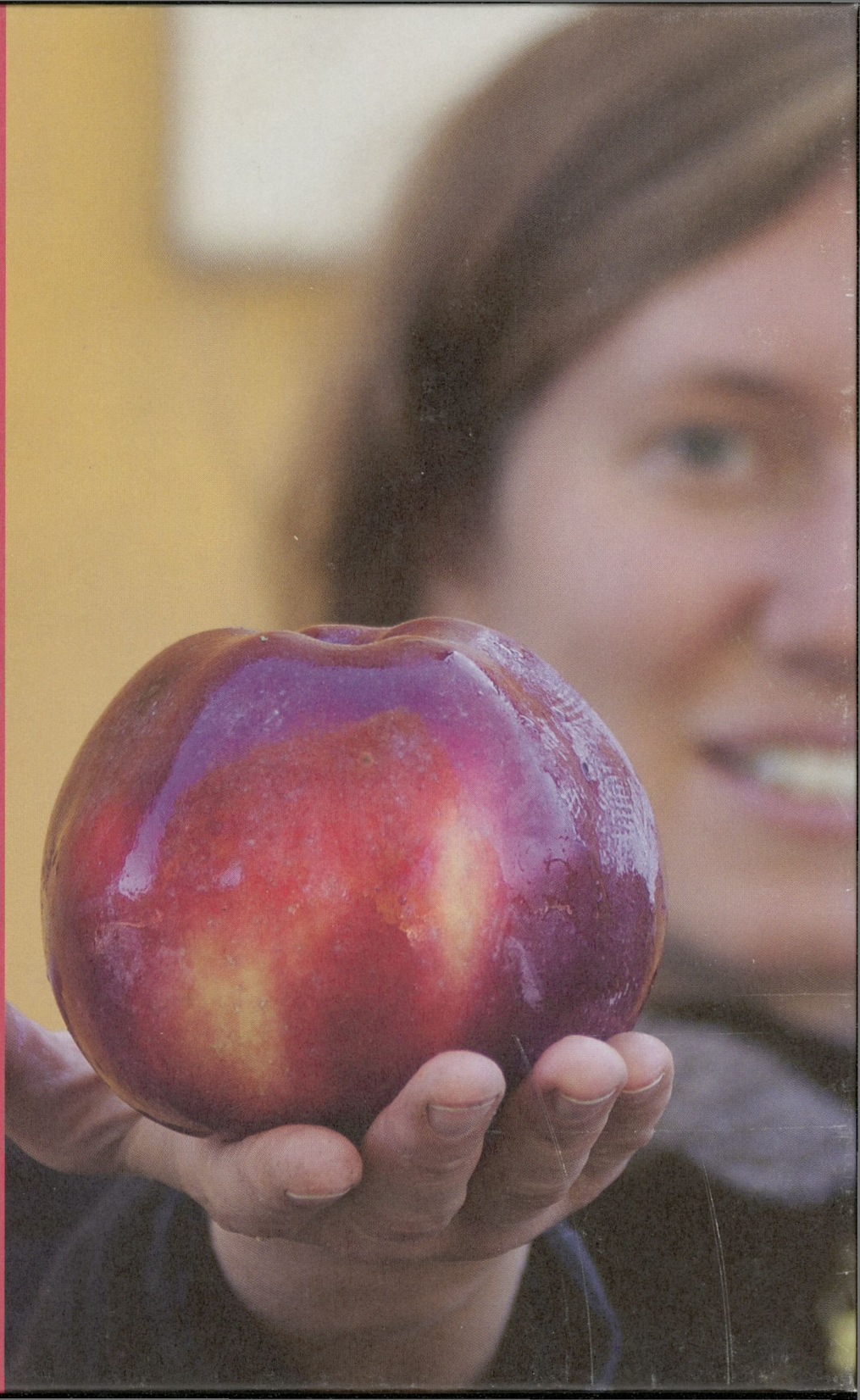
VÅR VARDAG - DITT MUSEUM FATABUREN

2017

VÅR VARDAG - DITT MUSEUM

FATABUREN

2017

VÅR VARDAG - DITT MUSEUM

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2017

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

www.fataburen.se

© Nordiska museet och respektive författare 2017

Redaktör Anders Carlsson

Medredaktör Ewa Kron

Bildredaktör Marie Tornehave

Bildbehandling Karolina Kristensson och Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagets framsida Klara Holmqvist, sektionschef för trädgården vid Nordiska museets avdelning Julita gård, skriver i denna bok om humle, pelargon, pioner och frukt. Foto: Peter Segemark, © Nordiska museet.

Pärmarnas insidor De nya tapeterna i Tottieska huset på Skansen är tillverkade av företaget Handtryckta Tapeter Långholmen AB. Mönstren är kopior av original av Johan Norman (1744–1808) som finns representerad i Nordiska museets samlingar. Foto: Handtryckta Tapeter Långholmen AB.

Tryck och repro Italgraf Media AB, Stockholm 2017

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 598 6

*Spikteglet
på Skogaholm*

Huvudbyggnaden på Skogaholms herrgård på Skansen uppfördes på 1680-talet och bär på flera lager av historia. I dessa lager går det att avläsa historiens gång. En tidstypisk förändring inträffade på 1790-talet när trästommen på den från början rödfärgade timmerbyggnaden fick ett putslager som avfärgades i en gul kulör. Detta gav bättre brandskydd och komfort men också förhöjd status genom att byggnaden fick karaktären av ett stenhus – den gula kalkfärgen liknade sandsten. Metoden kallas *revetering* och användes på många andra säterier och herrgårdar från samma tid.

Under 2015 renoverades hela fasaden förutom det nordvästra hörnet på västra gaveln, som reserverades för att återskapa en putsmetod från 1793. Under 2016 kunde metoden provas och användas med hjälp av en specialiserad fasadrestaureringsfirma.

För att puts ska fästa på timmer behövs en *putsbärare* eller en bearbetning av träytan, till exempel råhugning, pligging eller panel av olika slag. På Skogaholm var putsbäraren på 1790-talet spiktegel, dvs. tegelplattor som spikades fast på stommen. Metoden var (och är) dyr och därför vanligast i mer påkostade herrgårdsmiljöer. På äldre fotografier kan man se hur Skogaholms spiktegel såg ut. Det hade suttit på sedan 1793 men ersattes med modernt material när byggnaden flyttades från Svennevads socken i Närke och återuppfördes på Skansen åren 1929–1931.

Försöken under 2016 utgick ifrån de material och metoder som användes i Närke på 1700-talet, vilket rimmar väl med Skansens ambitioner kring att bevara ett äldre hantverk. Få byggnader i Sverige har kvar denna typ av handslaget spiktegel men med hjälp av putskunniga personer, anteckningar från 1790-talet och äldre fotografier kom vi fram till en arbetsmetod som var trovärdig för tiden men som tog hänsyn till dagens förutsättningar i fråga om materialtillgång.

Precis som det beskrivs i källorna använde vi handslaget och bränt lertegel, nyttillverkat på Horns bruk i Västergötland. Teglet spikades sedan fast på stommen varpå putslagren påfördes för hand. Vi använde oss här av så kallad Ölandskalk, som i sin färgton och struktur påminner om kalken i Närke i äldre tid. För att få ytan slät och följsam mot underlaget putsades den med en så kallad snut av trä. Det hela avslutades med sex strykningar med järnvitriol, utblandat i kalkvatten. Järnvitriolen användes flitigt under 1700-talet, både på trähus och på putsade fasader, och gav inte bara vackra fasadytor utan också motstånd mot smuts och mögel.

I dag ser vi just en vacker och levande fasad på Skogaholms västra gavel. Framöver ska vi studera hur den åldras och vilket underhåll den kräver. Är detta rent av framtidens metod snarare än dåtidens?

BOEL MELIN är byggnadsantikvarie (tjl.) på Skansen.